

Hibah merupakan instrumen yang penting bagi perancangan harta Islam. Hibah adalah pemberian harta yang berlaku semasa pemberi hibah masih hidup. Instrumen ini amat digalakkan kepada umat Islam bagi memudahkan pengurusan harta dan juga bagi mengelakkan isu pertikaian harta antara keluarga, saudara dan/atau pewaris kelak.

A. KONSEP HIBAH DALAM ISLAM

2. DEFINISI HIBAH

2.1 Definisi Hibah dari Segi Bahasa

Hibah dari segi bahasa bermaksud pemberian, sama ada dalam bentuk 'ain atau selainnya. Ia merangkumi hadiah dan sedekah. Ketiga-tiga istilah ini mempunyai makna yang hampir sama. Perbezaannya adalah dari aspek tujuan pemberian itu; di mana sedekah ialah suatu pemberian yang bertujuan untuk mendapat pahala di akhirat dan ia biasanya daripada yang kaya kepada yang miskin; manakala hadiah pula ialah pemberian untuk memuliakan seseorang dan biasanya ia ada hubung kait dengan sesuatu perkara. Dengan ini dapat dirumuskan bahawa setiap sedekah dan hadiah ialah hibah, tetapi bukan semua hibah ialah sedekah dan hadiah¹.

Manakala dalam Bahasa Inggeris, istilah yang digunakan untuk memberi maksud hibah ialah *gift, present, donation, grant, bounty, dan endowment* (al Ba'albakri, 1994:1201; Ilyas Antuni Ilyas, t.t:817). Walaubagaimanapun, masih terdapat perbezaan antara kesemua istilah dalam Bahasa Inggeris tersebut dengan istilah hibah. Contohnya, *gift* yang digunakan secara meluas untuk menterjemahkan perkataan hibah dalam undang-undang Islam ke dalam Bahasa Inggeris hanya merujuk kepada pemberian harta tak alih (*aqar*) dalam undang-undang Inggeris

---

¹ 1 Mohd Zamro Muda, Instrumen Hibah: Analisis Hukum Dan Aplikasi di Malaysia

(Harith Suleiman Faruqi. 1962:644). Istilah *gift* adalah lebih umum berbanding hibah kerana istilah ini merangkumi semua jenis pemberian milik tanpa balasan yang antara lainnya termasuklah hibah, hadiah, atiyah, tabarru' dan nihlah (Harith Suleiman Faruqi, 1962:644; N.S.Donich, ed.,1982:158). Istilah hibah pula skopnya lebih sempit dan mempunyai satu konsep undang-undang yang khusus. Asaf A.A.Fyzee (1974:217-218) dalam konteks ini menyimpulkan, "*The term gift is generic and applied to a large group of transfers. The word hiba, however, is a narrow and well-defined legal concept*".²

2.2 Definisi Hibah dari Segi Istilah Syarak

Hibah pada istilah syarak ialah suatu akad yang mengandungi pemberian milik oleh seseorang secara sukarela terhadap hartanya kepada seseorang yang lain pada masa hidupnya tanpa balasan („iwad). Secara lebih khusus lagi, hibah ialah suatu akad pemberian milik ain harta daripada satu pihak kepada pihak yang lain tanpa balasan („iwad) semasa hidup secara sukarela, bukan mengharapkan pahala di akhirat dan memuliakan seseorang, dengan menggunakan lafaz ijab dan qabul atau seumpamanya.³

Berdasarkan definisi di atas, dapat disimpulkan ciri-ciri hibah adalah seperti berikut:

- i. Suatu akad pemberian milik harta kepada sesuatu pihak.
- ii. Harta yang boleh dihibah ialah ain harta, bukannya hutang atau manfaat.
- iii. Akad hibah dibuat tanpa mengenakan sebarang balasan („iwad).
- iv. Akad hibah berkuat kuasa semasa hidup pemberi hibah.

---

² Nasrul Hisyam Nor Muhamad,2011, Hibah dalam Undang-Undang Islam: Prinsip & Amalan

³ Mohd Zamro Muda, Instrumen Hibah: Analisis Hukum Dan Aplikasi di Malaysia

v. Ia dibuat secara sukarela tanpa paksaan.

vi. Akad dibuat bukan bertujuan untuk mendapat pahala atau memuliakan seseorang tertentu.⁴

3. ASAS PENSYARIATAN HIBAH

Hibah adalah satu amalan yang digalakkan dalam agama Islam. Hukum memberi hibah dalam segala bentuknya, yang merangkumi hadiah dan sedekah adalah sunat berdasarkan kepada dalil-dalil daripada al-Quran, al-Sunnah dan ijmak (Shams al-Din Ahmad bin Qudir, 2003; al-'Ayni, 1980; Ibn al-Mundhir, 1999). Banyak ayat al-Quran yang menerangkan mengenai kedudukan melakukan hibah di sisi Islam, antaranya firman Allah S.W.T. :

Terjemahan: ... *kemudian jika mereka dengan suka hatinya memberikan kepada kamu sebahagian daripada maskahwinnya maka makanlah (gunakanlah) pemberian (yang halal) itu sebagai nikmat yang lazat, lagi baik kesudahannya.* (Surah al-Nisa', 4: 4)

Menurut pandangan jumhur fukaha, ayat tersebut menjadi dalil bahawa pemberian yang dilakukan oleh seorang isteri daripada maharnya kepada suaminya adalah harus. Dengan demikian, keharusan mengambil pemberian isteri menerusi hibah merupakan dalil kepada keharusan hibah (al-Qurtubi, 2002; al-Qinuji, 1992; al-Jassas, 1992). Dalam ayat yang lain, Allah S.W.T. berfirman:

Terjemahan: ... *dan menderma seseorang akan hartanya sedang ia menyayanginya* ... (Surah al-Baqarah, 2: 177)

---

⁴ ibid

Dalam ayat di atas Allah S.W.T. menerangkan mengenai perkara-perkara yang dikira sebagai kebajikan (al-birr), antaranya ialah membelanjakan harta kepada jalan Allah. Menurut Ibn Kathir (1992), ayat ini bermaksud memberikan harta dalam keadaan kita bersifat kedekut dan kikir. Kata al-Qurtubi (2002), ayat ini adalah dalil yang jelas bagi mereka yang mengatakan bahawa dalam harta ada lagi hak yang wajib ditunaikan selain zakat. Menurut Ibn al-'Arabi (1996), perkataan alita' (pemberian) dalam ayat ini membawa dua erti. Pertama, pemberian biasa yang kadangkala dihukumkan sebagai sunat, dan dalam keadaan tertentu hukumnya wajib; dan maksud yang kedua ialah penunaian zakat fardu. Dalam ayat lain, Allah S.W.T. menerangkan mengenai tatacara membalas suatu pemberian:

Terjemahan: *Dan apabila kamu diberikan penghormatan dengan sesuatu ucapan hormat (seperti memberi salam), maka balaslah penghormatan itu dengan yang lebih baik daripadanya, atau balaslah dia (dengan cara yang sama) ...*(Surah al-Nisa', 4: 86).

Terdapat ahli tafsir yang mengatakan bahawa perkataan al-tahiyyah dalam ayat di atas boleh diertikan dengan hibah yang dilakukan untuk mendapatkan ganjaran (al-Qurtubi, 2002). Mengikut pengertian ini, sesiapa yang diberikan suatu pemberian yang demikian boleh memilih sama ada membalas dengan nilai yang sama ataupun membalas dengan nilai yang melebihi pemberian tersebut. Bagi ulama' mazhab Hanafi pula, mereka berpendapat al-tahiyyah di sini bermaksud hadiah (Ibn al-'Arabi, 1996). Selain daripada itu, ayat-ayat umum yang menganjurkan kebaikan (misalnya al-Ma'idah, 5: 2; al-Nahl, 16: 90) adalah juga menunjukkan galakan melakukan hibah. Hal ini demikian adalah kerana hibah adalah salah satu saluran untuk membuat kebajikan yang dianjurkan oleh Islam.

Kitab-kitab hadis pula banyak mencatatkan mengenai kelebihan melakukan hibah. Antaranya hadis daripada Abu Hurairah r.a. bahawa Rasulullah s.a.w. bersabda (al-Bukhari, t.t.; al-Bayhaqi, t.t.. Menurut ulama hadis seperti al-Albani (1979); al-'Asqalani (1979) dan al-Zayli'i (t.t.), sanad hadis ini adalah hasan) yang bermaksud:

“Saling berhadiahlah kamu, nescaya kamu akan saling sayang menyayangi.”(Al-Bukhari)

Hadis ini menunjukkan bahawa Rasulullah s.a.w. menggalakkan kita supaya bertukar-tukar hadiah kerana amalan sedemikian boleh menguatkan ikatan persaudaraan dan kasih sayang antara manusia. Galakan tersebut jelas menunjukkan kepada keharusan hibah (al-'Aqil, 1978). Dalam hadis lain yang diriwayatkan daripada Abu Hurairah r.a. bahawa Rasulullah s.a.w. bersabda (al-'Asqalani, Ibn Hajar, t.t.; alNawawi, 2003; al-Bayhaqi, t.t.;; al-San'ani, 2005) yang bermaksud:

“Wahai kaum muslimat! Janganlah kamu menganggap remeh pemberian seseorang jiran, walaupun hanya berupa kaki kambing.”(Al-Bayhaqi)

Selain dalil-dalil daripada al-Quran dan al-Sunnah, galakan melakukan hibah juga telah diakui oleh ijmak (Ibn al-Mundhir, 1999) kerana ia termasuk dalam kategori kebajikan sebagaimana firman Allah S.W.T.:

Terjemahan: ... dan hendaklah kamu bertolong-tolongan untuk membuat

kebajikan dan bertakwa, dan janganlah kamu bertolong-tolongan pada

melakukan dosa (maksiat) dan pencerobohan ...(Surah al-Ma'idah, 5: 2)

Sebagaimana hukum memberi hibah, menerima hibah juga adalah sunat selagi barang yang diberi itu bukan benda yang haram atau dimaklumi status halalhnya ('Ali Haydar, t.t.; Ibn 'Abidin, 1966). Hal ini kerana Rasulullah s.a.w. sendiri menerima hibah yang diberikan kepada baginda walaupun daripada orang yang bukan Islam. Baginda juga memerintahkan supaya orang Islam berbuat demikian (al-Shawkani, 1999). Antara hadis sahih yang menunjukkan keharusan menerima hibah adalah seperti berikut (al-'Asqalani, Ibn Hajar, t.t.) yang bermaksud:

Daripada Abu Hurairah r.a.,daripada Nabi s.a.w. telah bersabda,

“Sekiranya aku dipanggil untuk makan peha kambing atau kakinya, pasti akan aku perkenankan, dan sekiranya aku diberi hadiah peha kambing atau kakinya, pasti aku menerimanya.”

Dalam hadis sahih yang lain, sabda Baginda (al-'Asqalani, Ibn Hajar, t.t.) yang bermaksud: Daripada 'A'ishah r.ah. telah berkata,

“Nabi s.a.w. menerima hadiah dan membalasnya.”

Hibah sangat dituntut dilakukan terutama sekali kepada saudara-mara terdekat (al-aqarib) (al-Sarakhsi, 2001). Hal ini jelas daripada firman Allah S.W.T. yang bermaksud:

Terjemahan: ... dan bertakwalah kepada Allah yang kamu selalu meminta dengan menyebut-nyebut nama-Nya, serta peliharalah hubungan (silaturrahim) kaum kerabat ... (Surah al-Nisa', 4: 1)5

4. RUKUN-RUKUN HIBAH

Sesuatu kontrak atau instrumen hibah/pemberian mestilah memenuhi rukun-rukun serta syarat-syarat (terhadap rukun tersebut) untuk menjamin kesahihannya.

Seperti yang telah dinyatakan oleh al-Sharbini;

Rukun hibah itu ada tiga iaitu; pihak-pihak yang melakukan akad hibah terdiri daripada pemberi hibah (wahib) dan penerima hibah (mawhub lahu), akad hibah menerusi ijab dan qabul, dan adanya barang yang dihibahkan itu (mawhub).

Perbezaan rukun ini mungkin berlaku bila fuqaha' yang lain membahagikannya kepada empat dengan memisahkan antara pemberi dan penerima. Di samping itu, perbezaan pendapat akan menjadi lebih ketara terutamanya di dalam perbahasan rukun-rukun yang telah dinyatakan tadi terutamanya frasa kontrak (sighah) atau lafaz pemberian dan penerimaan.

4.1 Syarat Pemberi Hibah

Seseorang pemberi (*donor*) mestilah seorang pemilik mutlak secara barang atau harta tersebut, berfikiran waras dan rasional, telah cukup umur (baligh), tidak dihalang atau ditegah dari menguruskan hartanya, seorang ahli tabarru' iaitulah berkemampuan untuk melakukan segala urusan pentadbiran harta, dan dilakukan secara sukarela tanpa sebarang paksaan. Justeru itu dapatlah difahamkan bahawa pemberian oleh seorang yang bukan pemilik mutlak sesuatu harta seperti tertakluk kepada hutang, atau seorang pemegang amanah, kanak-kanak, orang gila, kurangwaras (mentally retarded), bodoh-bodoh alang, nyanyuk, muflis atau tertipu dan terpaksa adalah suatu pemberian yang tidak sah. Syarat-syarat di dalam rukun ini hampir sama di antara kesemua mazhab.

4.2 Syarat Penerima Hibah

Sebenarnya tiada syarat khusus yang diberikan kepada penerima hibah (*donee*). Meskipun ada disyaratkan supaya seseorang itu berkeahlian untuk menguruskan harta yang diterimanya, tetapi hal ini boleh dibatasi dengan perlantikan pemegang amanah dan sebagainya untuk menguruskan pentadbiran harta pemberian tersebut. Oleh kerana itu, penerima yang gila, cacat akal, kanak-kanak, berbeza agama dan sebagainya tidak akan mencatatkan kontrak hibah tersebut.

4.3 Syarat Lafaz (*sighah*) Ijab dan Qabul

Lafaz ijab iaitu memberi hendaklah diungkapkan oleh pemberi dan qabul oleh penerima hibah tersebut. Lafaz Ijab oleh pemberi boleh dilakukan secara jelas atau nyata, atau secara tidak langsung (*kiasan*). Secara jelas mungkin seperti terma "*aku berikan barang ini kepadamu*" dan secara *kiasan* atau tidak langsung seperti "*aku telah menyerah hakmilik kepadamu*" atau "*aku sedia jadikan barang ini untukmu*".

Lafaz qabul oleh penerima juga boleh secara yang sama iaitu secara jelas atau langsung dan secara tidak langsung. Secara jelas seperti lafaz "aku terima" atau "aku rela" dan sebagainya. Secara tidak langsung mungkin dengan melakukan perkara-perkara yang menunjukkan penerimaan seperti penukaran hakmilik, pembinaan bangunan, mengusahakan tanah dan sebagainya. Di samping itu, hibah boleh dianggap sempurna sekiranya harta yang diberi itu diterima di dalam majlis hibah, walaupun lafaz qabul tidak disebut selepas lafaz ijab. Perkara 841 *Ahkam al-Adliyyah* (terjemahan Dewan Bahasa dan Pustaka dengan tajuk Undang-Undang Sivil Islam) memperakui keadaan tersebut. Perkara 844 juga memeruntukan bahawa jika pemberi memberi keizinan secara terang untuk diterima, penerima boleh menerima harta itu diberi dalam majlis hibah dan boleh

juga selepas daripada perpisahan. Perpindahan barang atau harta kepada penerima mestilah berlaku dengan segeradan tidak ditangguhkan untuk berkuatkuasa selepas kematian pemberi kerana ianya akan bertentangan dengan takrifan yang telah diberikan dan juga tantamount kepada prinsip wasiat iaitulah “memberi milik kepada seseorang secara sukarela dilaksanakan selepas kematian orang yang memberi sama ada itu adalah benda atau manfaat”.

Persoalan samada sesuatu hibah itu boleh diletakkan sebarang syarat dan sebagainya di dalam kontrak ijab dan qabul akan dibincangkan selepas ini terutamanya di dalam syarat ‘umra dan ruqba.

4.4 Syarat Barang/Harta Pemberian.

Barang atau harta pemberian tersebut mestilah wujud ketika kontrak hibah itu berlaku, halal, bernilai atau berharga, dimiliki oleh pemberi hibah samada perseorangan atau bersama (syarikat), boleh untuk diserahkan atau dipindahkan, dan apa juga yang boleh diperniagakan (jual beli) boleh menjadi subjek di dalam hibah. Penekanan terhadap syarat harta pemberian ini akan menjuruskan kepada suatu lagi syarat yang penting iaitu pemilikan harta pemberian tersebut. Perkara ini mengundang perselisihan pendapat di antara fuqaha’.

Harta yang dihibahkan itu dapat secara langsung dikuasai atau dimiliki (alqabd) oleh penerima. Sebahagian Mazhab Hanafi dan Hanbali menganggap ianya sebagai rukun. Sebahagian lagi termasuk Shafi’i menganggap bahawa ianya syarat yang amat penting di mana sesuatu pemberian itu tidak sah dan mengikat kecuali dengan penerimaan (penguasaan terhadap harta). Golongan Maliki hanya menganggap ianya sebagai syarat penyempurnaan kontrak hibah sahaja. Untuk mengukuhkan

lagi perkara ini, Di dalam *I 'anah al-Talibin* (al-Dimyati, Juz. 3 m.s. 245-247) dinyatakan bahawa;

“Pemberian hibah dikira sah jika orang yang menerima barang itu memegang barang itu. Dengan aqad sahaja belum menjadi hibah, demikian menurut pendapat Shafi’i yang baru.”

Jelas bahawa hibah merupakan pemberian semasa hidup kepada seseorang dan orang itu menerima dan mengambil barang yang diberikan itu tanpa ada bayaran dan kemudiannya memilikinya dengan sempurna. Untuk mengukuhkan lagi syarat qabd di atas, seorang ulama’ Shafi’i (Taqiyyuddin Abu Bakar al-Husayni) di dalam *Kifayat al-Akhyar* Juz. 1 m.s. 200 menyatakan bahawa;

“Hibah itu tidak menjadi lazim (wajib) melainkan dengan diterimanya. Apabila sudah diterima oleh orang yang diberikan hibah itu, maka sipemberi tidak boleh menuntut kembali kepada hibahnya kecuali jika pemberi itu ayahnya sendiri”.

Seperkara lagi yang perlu diberikan perhatian ialah walaupun telah berlaku ijab dan qabul secara sah di dalam sesuatu hibah, pemilikan barang yang dihibah masih lagi belum boleh dimiliki oleh penerima hibah kecuali barang itu telah diserahkan atau diambil atau dipegang oleh penerima hibah. Hukum Syara’ juga mensyaratkan bahawa pemegangan/pengambilan/pemilikan barang yang dihibah itu hendaklah dengan izin pemberi hibah. Al-Sharbini seterusnya menegaskan di dalam *MughnialMuhtaj* Juz. 2, m.s. 400;

“Dan tidak memiliki akan benda yang dihibah itu melainkan dengan qabd dengan izin daripada yang memberinya atau wakilnya. Sekiranya berselisih keduanya antara pemberi dan penerima hibah pada keizinan pada penerima barang hibah, maka hendaklah diterima kata-kata pemberi hibah. Sekiranya telah diterima barang itu oleh penerima hibah dan berkata pemberi hibah “aku berqasad dengan barang itu sebagai sewaan ataupun sebagainya....tetapi diingkari oleh penerima hibah, maka hendaklah diterima kata-kata pemberi hibah”.

Penerimaan (qabd) juga boleh berlaku secara langsung atau tidak langsung. Secara langsung ialah dengan memiliki secara terus kerana penerima hibah ialah seorang yang berkeahlian dalam menguruskan harta tersebut. Secara tidak langsung ialah menerusi kuasa pengganti di mana wali atau wakil boleh menerima hibah tersebut bagi pihak penerima seperti menerima bagi pihak orang cacat, kanak-kanak dan sebagainya.⁵

Sumber: Rohaiza Hamzah (ILKAP)

---

⁵ Ass Prof. Dr. Ismail Bin Mohd @ Abu Hassan, Instrumen Hibah: Isu-Isu Dan Cabaran